

Maciej Kłopotowski

**Podlasie
na wyciągnięcie ręki**

Przewodnik turystyczny
dla osób niewidomych
i słabowidzących

Tom I

Całość w 2 tomach

Fundacja
Szansa dla Niewidomych

Warszawa 2022 r.

Skład graficzny:

Janusz Mirowski

Adaptacja na brajla:

Igor Busłowicz

Projekt okładki:

Zuzanna Anna Kozłowska

Zdjęcie na okładce:

Helena Trojan

Korekta:

Joanna Kalbarczyk

ISBN:

978-83-63028-56-5

Publikacja została wydana w ramach projektu "Podlasie na wyciągnięcie ręki – przewodnik turystyczny dla osób niewidomych i słabowidzących". Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków Województwa Podlaskiego oraz ze środków własnych Fundacji Szansa dla Niewidomych.

Druk i oprawa:

Altix Sp. z o.o.
ul. Modlińska 246c
03-152 Warszawa
www.altix.pl

Wydawca:

Fundacja Szansa dla Nie-
widomych

e-mail:

szansa@
szansadlaniewidomych.org

Strona internetowa:

www.
szansadlaniewidomych.org

Daj SZANSE niewidomym!
Twój 1% pozwoli pokazać
im to, czego nie mogą zoba-
czyć.

Organizacja Pożytku Pu-
blicznego

KRS:

0000260011

Pekao SA VI O/W-wa

nr konta:

22124010821111000005141795

Podlasie i jego stolica

1. Podlasie

Dziś rozumiemy jako województwo podlaskie. Historycznie jest to jednak zupełnie inny obszar. Większy terytorialnie i położony znacznie na południe i wschód, w odniesieniu do współczesnych granic województwa podlaskiego.

Podlasie w ujęciu historycznym

Podlasie to historyczna kraina geograficzna leżąca na terenie wschodniej Polski, na Nizinie Podlaskiej. Zamieszkuje ją Podlasianie, przez niektórych historyków nazywanymi Podlaszukanami. Obszar ten stanowi centralną i południową część wojewódz-

stwa podlaskiego, a także części województw lubelskiego i mazowieckiego. Nazwa regionu nie ma jednoznacznego wytłumaczenia. Jedni wywodzą ją jako kraj położony blisko lasów, inni od terenów zamieszkałych przez Podlachów, położonych na wschód od krainy Lachów (Polaków). Granice Podlasia wielokrotnie się zmieniały. Zależne były od bieżących władców i właścicieli ziemskich. Dziś część z nich znajduje się na terenie Białorusi. Podlasie w wieku XIV i XV stało się obszarem wielu sporów pomiędzy Koroną Polską i Wielkim Księstwem Litewskim. W ostateczności po Unii Lubelskiej (1569) weszło w skład Królestwa Polskiego. Tereny te zostały ograbione i zniszczone w XVII wieku podczas Potopu Szwedzkiego

i Wojny Moskiewskiej. Uho-
norowano je w roku 1705 kie-
dy to król polski August II
Mocny ustanowił na zamku w
Tykocinie odznaczenie pań-
stwowe – Order Orła Białe-
go. Jest to najstarsze pol-
skie odznaczenie państwowe.
Na terenie Podlasia za-
mieszkiwały w tym czasie
wielkie rody magnackie, w tym
Braniccy. Ci na swe rodowe
gniazdo wybrali Białystok.
Tuż przed rozbiorami na te-
renie Podlasia obradowała
szlachta polska. To właśnie
w Drohiczynie podjęto decy-
zję o przystąpieniu do konfe-
deracji barskiej, zaś w okre-
sie insurekcji kościuszkow-
skiej rozegrano na tych tere-
nach kilka potyczek zbroj-
nych. Po III rozbiornie
Polski Podlasie zostało po-
dzielone pomiędzy Austrię i
Prusy. Po dwóch storach

granicy znalazły się wówczas takie miasta jak Białystok i Biała Podlaska czy Sokołów Podlaski. Granica pomiędzy zaborami przebiegała na rzece Bug. W początkach XIX wieku znaczna część Podlasia znalazła się w granicach zaboru rosyjskiego. Część ziem włączono w skład Księstwa Warszawskiego, a następnie Królestwa Polskiego. Na terenie Podlasia stoczono wiele bitew w okresie powstania listopadowego i powstania styczniowego. Po roku 1919 całość Podlasia znalazła się w granicach odrodzonej Rzeczypospolitej. Terytorium to podzielone zostało pomiędzy województwa: białostockie, lubelskie i poleskie. W okresie II wojny światowej stoczono tu kilka bitew. Teren został podzielony pomiędzy Rosjan i Niemców. Po

zakończeniu działań wojennych wschodnia część terytorium została utracona na rzecz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W okresie PRL historyczne Podlasie znalazło się w granicach administracyjnych województw: białostockiego, lubelskiego i warszawskiego. Historycznie ukształtowana kraina od końca XVIII wieku zaczęła zatracać swą spójność. Coraz częściej utożsamiano ją z Ziemią Białostocką i Białymstokiem jako stolicą regionu. W roku 1975 wprowadzono kolejny podział tego obszaru. W miejscu województwa białostockiego wprowadzono: białostockie, łomżyńskie i suwalskie. Dokonano też podziałów na terenie województw: lubelskiego i warszawskiego. Przyczyniło się to do kolejnych zatarć

spójności historycznego regionu.

Podlasie współcześnie

Współczesne Podlasie położone w północno-wschodniej Polsce jednoznacznie utożsamiane jest z województwem podlaskim powstałym w roku 1999. Wówczas to na mocy ustawy zmieniającej podział administracyjny kraju powstała ta nowa jednostka terytorialna. Podlasie graniczy z Litwą na północy i Białorusią na wschodzie, zaś na terenie Polski z województwami: warmińsko-mazurskim i mazowieckim oraz na bardzo krótkim odcinku z województwem lubelskim. Obejmuje ono swym obszarem 36 procent Podlasia, 35 procent Suwalszczyzny, 25 procent Mazowsza oraz inne ziemie pol-

skie, w tym Ruś Czarną i Mazury. Przyczynia się do zróżnicowania regionu pod względem kulturowym i etnicznym, które wynikają z uwarunkowań historycznych. Województwo podlaskie jest 6 z 16 pod względem wielkości w Polsce, jednocześnie 14 pod względem zaludnienia i 8 pod względem urbanizacji, co plasuje je w średniej krajowej. Jednak tendencje wyludniania terenów wiejskich, zwłaszcza oddalonych od dużych skupisk ludzkich, wskazują na ciągłą potrzebę poszukiwania motorów rozwoju regionu. Regionu, którego głównym atutem są uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe oraz tradycja i kultura ludowa. Do dnia dzisiejszego największymi miastami położonymi na tym terenie pozostają: Białystok - jego stolica oraz Suwałki i

Łomża – miasta wojewódzkie z okresu PRL. Współczesnym, powszechnie używanym symbolem Podlasia, pozostaje żubr. Oficjalne logo województwa to jego zgeometryzowana wersja – żubr przedstawiony jest na nim jako układanka z kolorowych kwadratów. Autorem znaku jest znany podlaski plastyk profesor Leon Tarasewicz. Województwo posiada również swój oficjalny herb. Tarcza herbu jest czerwona i podzielona na dwie części. W górnej umieszczony jest biały orzeł w złotej koronie – co nawiązuje do herbu Polski. W dolnej znak pogoni. Jest to rycerz w zbroi na srebrnym koniu – co nawiązuje do herbu Litwy. Herb ma symbolizować historyczny związek tych ziem zarówno z Koroną Polską, jak i Wielkim Księstwem Litewskim.

Przyroda na Podlasiu

Podlasie to zielona kraina bogata w lasy, bagna i pola. To swoisty azyl pierwotnej przyrody charakterystycznej dla Niziny Podlaskiej, Pojezierza Suwalskiego i Niziny Mazowieckiej. Wpływa na to niewątpliwie bardzo niski poziom uprzemysłowienia i brak dużych zakładów przemysłowych. Północna część regionu ukształtowana została pod wpływem zlodowacenia bałtyckiego, co zaowocowało licznymi wzniesieniami i jeziorami. Pozostała część regionu to tak zwane wysoczyzny - płaskie tereny poprzecinane dolinami rzek. Klimat na Podlasiu uważany jest za bardzo surowy, a Suwałki wręcz nazywane są "polskim biegunem zimna". Poza górami

to właśnie tu zimy są zdecydowanie dłuższe i bardziej śnieżne. Dużą część regionu - około 30 procent - stanowią lasy. Znaczna ich część to teren dawnych puszczy, który pozostaje pod ochroną. Stąd na terenie Podlasia znalazły swe siedziby 4 parki narodowe (w całej Polsce jest ich 23), 3 parki krajobrazowe oraz wiele rezerwatów przyrody.

Białowieski Park Narodowy

Obejmuje swym obszarem ostatni las pierwotny położony w Europie. Znaczna jego część znajduje się na terenie Republiki Białorusi. W granicach Polski pozostaje teren o powierzchni ponad 10 000 hektarów, z czego ponad 6 000 hektarów objęte jest ochroną ścisłą. Park

Białowieski powstał jako rezerwat w roku 1921 i uchodzi za najstarszy park narodowy w Polsce. Jest jednocześnie jednym z nielicznych w Europie i jedynym w Polsce obiektem przyrodniczym wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Symbolem parku jest żubr będący największym z europejskich zwierząt żyjących na wolności. Obecnie na terenie Białowieskiego Parku Narodowego żyje ich ponad 2000. Gatunek ten został reprodukowany, czyli odtworzony w latach dwudziestych XX wieku z zaledwie 12 osobników. Pierwsza para żubrów zamieszkała w białowieskich lasach w roku 1929. Poza żubrem w puszczy żyje ponad 50 gatunków ssaków, w tym: jelenie, dziki, wilki oraz liczne płazy, gady i bezkręgowce.

Bogactwo puszczy stanowi jego zróżnicowany drzewostan. Puszcza jest największym w Europie skupiskiem drzew pomnikowych, czyli osiągających znaczne rozmiary. Do najbardziej popularnych wśród nich należą: dąb oraz sosna i świerk. Największe z dębów osiągają średnicę pnia ponad 2 metry. Potrzeba 3 – 4 osób by objąć taki pień. Najwyższe ze świerków przekraczają 50 metrów, czyli ponad 15 pięter.

Siedziba Parku Narodowego zlokalizowana jest w Białowieży – wsi położonej na rozległej polanie w sercu puszczy. Miejsce to już w XIV wieku funkcjonowało jako siedziba myśliwska książąt litewskich. W swych dziejach ulegała rozwojowi i licznym przekształceniom. Polowano tu między innymi przed bitwą

pod Grunwaldem. Gościło tu również na polowaniach wielu polskich królów. W roku 1897 wieś została połączona z liniami kolejowymi Imperium Rosyjskiego. W tym samym czasie wzniesiono tu imponujący pałac – rezydencję Aleksandra III. Otoczono go parkiem w stylu angielskim oraz stawami. Pałac został zniszczony podczas II wojny światowej, a jego miejsce zajmuje dziś hotel, siedziba dyrekcji parku oraz muzeum.

Co zwiedzić w Białowieży:
– Muzeum Przyrodniczo-
-Leśne im. S. Miklaszew-
skiego Białowieskiego Parku
Narodowego to najciekawsze
muzeum przyrodnicze w Pol-
sce. Ekspozycja składa się z
dioram – scen prezentujących
różne części puszczy, ich
faunę i florę. Ilustruje

również puszcę o różnych porach roku, a także życie i ludzi puszczy. Miejsce pozwala na wysłuchanie opowieści o przyrodzie, historii i życiu tego miejsca.

– Park pałacowy – istnieje możliwość pospacerowania po XIX-wiecznym parku o układzie kaligraficznym. Aleje parku zaprojektowano na planie nakładających się elips. Swobodnie prowadzą one przez polany i zagajniki odkrywając świat przyrody zgoła innej niż puszczańska.

– Rezerwat Pokazowy Żubrów położony jest przy trasie przejazdu z Hajnówki do Białowieży. Na teren wchodzi się przez Pawilon Edukacyjny, w którym umieszczono wiele eksponatów edukacyjnych i interaktywnych. W rezerwacie można poznać zwierzęta żyjące na terenie puszczy.

– Kładki i szlaki turystyczne – pozwalają poczuć ducha puszczy oraz mieć kontakt z licznymi pomnikowymi drzewami.

Położenie:

– park położony jest na południowy-wschód od Białegostoku, największą miejscowością w jego pobliżu jest Hajnówka

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 80 km
– czas dojazdu – 1 godzina 15 minut

Lokalizacja i kontakt:

– Muzeum Przyrodniczo-Leśne im. S. Miklaszewskiego Białowieskiego Parku Narodowego, Białowieża, Park Pałacowy 11, tel. 85 681 22 75

– Pawilon Edukacyjny w Rezerwacie Pokazowym Żubrów, przed Białowieżą 3 km w lewo, tel. 85 681 23 98

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

- zwiedzanie obiektów wymaga wsparcia przewodnika
- w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym, po wcześniejszym uzgodnieniu udostępniane są do zwiedzania dotykowego wypchane zwierzęta

Biebrzański Park Narodowy

To największy park narodowy w Polsce. Jego obszar to niemalże 600 kilometrów kwadratowych. Dla porównania powierzchnia Warszawy (w jej granicach administracyjnych) wynosi 517 kilometrów kwadratowych. Teren ten to wyjątkowe w skali europejskiej:

bagna, torfowiska, szuwary i zbiorowiska leśne. Położony na terenie doliny rzeki Biebrzy park jest największą w Polsce ostoją łośia. Szacuje się, że ich populacja tutaj wynosi ponad 400 sztuk. Jednocześnie biebrzańskie bagna to ostoja wielu gatunków ptaków, które mają tu swoje stanowiska lęgowe. Ornitologowie ich populację określają na ponad 270 gatunków. Biebrzański Park Narodowy obejmuje swym obszarem pradolinę rzeki, która płynie licznymi rozgałęzieniami i starorzeczami, stąd częstokroć określana jest jako polska Amazonka. Ukształtowanie koryta rzeki staje się szczególnie istotne w okresie wiosennych roztopów, kiedy to znaczna część terenu jest zalewana. Wpływa to oczywiście na specyfikę

niskiej szaty roślinnej, która pokrywa ten teren. Siedziba Biebrzańskiego Parku Narodowego mieści się w Osowcu-Twierdzy.

Co zwiedzić w Biebrzańskim Parku Narodowym:

- Kładki i szlaki turystyczne – pozwalają poczuć ducha rzeki oraz okolicznych bagien i torfowisk.

- Szlaki wodne przygotowane do spływów kajakami i specjalnymi tratwami.

Położenie:

- park położony jest na północny-zachód od Białegostoku przy trasie prowadzącej do Grajewa i Ełku

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 55 km

– czas dojazdu – 1 godzina

Dostępność i zwiedzanie
dotykowe:

– zwiedzanie obiektów wymaga wsparcia przewodnika

Narwiański Park Narodowy

Położony jest niemalże na przedmieściach Białegostoku. Jego teren obejmuje obszar, na których rzeka ma układ mozaikowy i płynie wieloma wzajemnie przenikającymi się korytami. Wydzielone obszary stały się siedliskami wielu gatunków ptaków oraz zwierząt żyjących w środowisku rozlewisk i bagien, wśród nich bobrów. Spotkać tu można również większe z ssaków, wśród nich łosia, jelenia oraz sarny i dziki. Teren ten pokrywa głównie roślinność bagiczna i szuwarowa, co wiąże się

z prowadzeniem tu tradycyjnej gospodarki łąkarskiej. Park jest jedynym z polskich parków narodowych, na terenie którego nie wydzielono obszaru ochrony ścisłej. Otoczono go natomiast strefą otuliny ochronnej.

Co zwiedzić w Narwiańskim Parku Narodowym:

– Muzeum Przyrodnicze w Kurowie (tak zwana Młynarzówka) – jednym z ciekawych eksponatów dostępnych dotychczas jest ustawiony w holu głównym wypchany łoś, niezwykle interesujące są również filmy edukacyjne mówiące między innymi o kształtowaniu przyrody na terenie północno-wschodniej Polski pod wpływem zlodowacenia.

– Kładka Śliwno-Waniewo - poza kładkami na trasie przemarszu znajduje się kilka

promów rzecznych, które pozwalają poczuć klimat i ukształtowanie tego miejsca.

Położenie:

- park położony jest na zachód od Białegostoku, pomiędzy trasami prowadzącymi do Warszawy i Wysokiego Mazowieckiego

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 37 km
- czas dojazdu – 30 minut

Lokalizacja i kontakt:

- Muzeum Przyrodnicze Narwiańskiego Parku Narodowego, Kobylin Borzymy, Kurowo 10, tel. 85 718

14 17

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

- zwiedzanie obiektów wyma-

ga wsparcia przewodnika
– w holu muzeum dostępny
jest do zwiedzania wypchany
łoś, część eksponatów możliwa
jest do oglądu dotykowego po
wcześniejszym uzgodnieniu z
opiekunem ekspozycji

Wigierski Park Narodowy

Położony w północno-
-wschodniej Polsce park zlo-
kalizowany jest na terenie
określanym polskim biegunem
zimna. Zima trwa tu od poło-
wy listopada do połowy kwiet-
nia, jest śnieżna i mroźna.
Ma to istotny wpływ na tu-
tejszą szatę roślinną, która
w przeważającej większości
składa się z lasów iglastych.
Atut parku stanowi jednak
nie drzewostan, a wody poło-
żone na jego terenie. W gra-
nicach parku poza rzeką
Czarną Hańczą znajdują się

aż 42 jeziora, w tym Wigry - jezioro najgłębsze w kraju (w najgłębszych miejscach 73 metry – co porównać można do około 25 pięter). Licznie występują również jeziora leśne otoczone bagnami i torfowiskami. Polodowcowe jeziora zlokalizowane na terenie parku charakteryzują się nieregularną linią brzegową, licznymi wyspami i zatokami.

Częstokroć porośnięte są one roślinnością szuwarową, która sprzyja gniazdowaniu licznych gatunków ptaków. Niewątpliwym walorem tego terenu są ryby, których żyje tu ponad 30 gatunków. Na terenie parku licznie występują również kręgowce, płazy i gady.

Na terenie parku zlokalizowane jest Muzeum Wigier, w którym możemy poznać faunę i florę regionu. Najbardziej znanym obiektem architekto-

nicznym na tym terenie jest pokamedulski klasztor w Wigrach. Klasztor ten ufundował król polski Jan II Kazimierz Waza w roku 1667. Na początku XIX wieku klasztor skasowano i przeniesiono na podwarszawskie Bielany. Obiekt na Wigrach niszczał i popadał w ruinę. Dopiero w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku ulokowano tu Dom Pracy Twórczej Ministerstwa Kultury i Sztuki. Obecnie właścicielem całego założenia jest kościół katolicki. Zwiedzającym udostępniony jest zrekonstruowany kościół, eremy, czyli dawne domy zakonników, które dziś działają jako hotel oraz zrekonstruowane zabudowania klasztorne. Najważniejszym z gości klasztoru na Wigrach był Jan Paweł II. Od 8 do 10 czerwca

1999 papież odpoczywał tu podczas swej pielgrzymki do ojczyzny. Do dnia dzisiejszego można zwiedzać papieski apartament. Podczas wizyty papież odbył półtoragodzinny rejs statkiem po wodach jeziora. Powstaje tu muzeum, w którym gromadzone są pamiątki związane z papieżem, między innymi kajak, którym Karol Wojtyła pływał po rzekach Suwalszczyzny.

Co zwiedzić na terenie Wigierskiego Parku Narodowego:

- Muzeum Wigier
- Klasztor Kamedułów na Wigrach
- liczne trasy turystyczne, kajakowe, rejsy statkami turystycznymi.

Położenie:

- park położony jest na

północ od Białegostoku i dalej na wschód od Suwałk

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 136 km
- czas dojazdu – 2 godziny

Lokalizacja i kontakt:

- Muzeum Wigier, Suwałki, Stary Folwark 50, tel. 87 563 01 52
- Klasztor Kamedułów Wigry, Suwałki, Wigry 11, tel. 87 566 24 99

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

- zwiedzanie obiektów wymaga wsparcia przewodnika
- w Muzeum Wigier w sposób dotykowy można oglądać wypchane zwierzęta, są tu dostępne między innymi: bóbr, jenot, wydra, kuna
- w Klasztorze na Wigrach

w pracowni świętego Benedykta dostępna jest makieta całego założenia klasztornego. Makieta emituje informacje głosowe

Park Krajobrazowy Doliny Narwi

Położony jest w bezpośrednim sąsiedztwie Łomży i obejmuje obszar pomiędzy Piątnicą i Bromową. Są to tereny, na których w niemalże naturalnym stanie zachowano dolinę rzeki Narwi, jej faunę i florę. Ochronie podlegają tu walory krajobrazowe i przyrodnicze. Narew na tym odcinku to wiele starorzeczy, zakoli, mokradeł i torfowisk. Stąd tereny te stały się siedliskiem wielu ptaków oraz ostoją licznych innych zwierząt. Odnaleźć tu możemy również wiele roślin chronio-

nych. Siedziba parku mieści się w Drozdowie. Zlokalizowane jest tu Muzeum Przyrody – Dwór Lutosławskich w Drozdowie. W historycznym pałacu eksponowane są wnętrza, ale również bogactwo przyrody tego terenu. Sam dwór należał do rodziny Lutosławskich, spośród której najbardziej znany jest słynny polski kompozytor, dyrygent i pianista – Witold. W miejscu tym w roku 1939 zmarł Roman Dmowski – polski działacz niepodległościowy, uważany za głównego ideologa polskiego nacjonalizmu II Rzeczypospolitej. Obecnie od kilkudziesięciu lat corocznie w lipcu odbywa się międzynarodowy festiwal Muzyczne Dni Drozdowo – Łomża. Skupia on melomanów muzyki poważnej, opery i operetki. Koncerty w pałacowym

parku skupiają grono melomanów i przyjaciół regionu.

Co zwiedzić na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego:

– Muzeum Przyrody – Dwór Lutosławskich w Drozdowie - w holu głównym muzeum ustawiony jest wypchany niedźwiedź, możliwe jest jego dotykanie.

Położenie:

– park położony jest na zachód od Białegostoku i dalej na południe od Łomży

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 84 km
– czas dojazdu – 1 godzina

Lokalizacja i kontakt:

– Muzeum Przyrody – Dwór Lutosławskich w Drozdowie,

Drozdowo, ul. Główna 38,
tel. 86 219 20 81

Dostępność i zwiedzanie
dotykowe:

– zwiedzanie obiektów wymaga wsparcia przewodnika

– w Muzeum w Drozdowie możliwe jest oglądanie dotykowe takich eksponatów jak noga mamuta czy skóra bobra, dotykać można również wielu poroży

– przy kładce edukacyjnej w Drozdowie zlokalizowane są reliefy ilustrujące drzewa, ich liście oraz korę

Puszcza Augustowska

To czwarty pod względem wielkości zwarty obszar leśny na terenie Polski. Szacuje się, że na jego terenie żyje około dwóch tysięcy gatunków zwierząt. Przeważają tu lasy

iglaste z przewagą sosny i świerka, z których znaczna liczba ma ponad 120 lat. Na terenie puszczy zlokalizowany jest między innymi Wigierski Park Narodowy.

Co zwiedzić na terenie Puszczy Augustowskiej:

- puszcze – poczuć jej ogrom, klimat i zapach.

Położenie:

- puszcza położona jest na północ od Białegostoku i dalej północny-wschód od Augustowa

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 90 km
- czas dojazdu – 1 godzina 15 minut

Dostępność:

- wszystkie ze zwiedzanych

obiektów wymagają wsparcia przewodnika

Puszcza Knyszyńska

To pod względem wielkości drugi, po Puszczy Białowiejskiej, kompleks leśny położony na Podlasiu. Wśród drzew na tym terenie dominują sosna i świerk. Ukształtowanie i budowa terenu, leśne rzeki oraz szata roślinna czynią ten obszar zbliżonym do południowo-zachodniej tajgi. Na jej terenie utworzono ponad 20 rezerwatów przyrody, przez które przeprowadzono trasy turystyczne. Na terenie puszczy położonej w otoczeniu doliny rzeki Supraśli odnaleźć można ślady osadnictwa sprzed ponad 10000 lat. Pierwsi mieszkańcy tego terenu poza rolnictwem zajmowali się hodowlą zwierząt. W

okresie brązu mieszkańcy puszczy zajęli się wydobywaniem krzemienia. Wiek XIX przyniósł rozwój bimbrownictwa, z którego dziś słynie. Na terenie puszczy wykształciło się kilka odrębnych szkół produkcji tego alkoholu. Współczesna produkcja bimbrowu w leśnych ostojach wynika głównie z długoletniej tradycji. Bimber funkcjonuje na tym terenie jako swoisty środek płatniczy.

Co zwiedzić na terenie Puszczy Knyszyńskiej:

- puszcze, poczuć jej ogrom, klimat i zapach
- trasy turystyczne, w tym liczne kładki.

Położenie:

- puszcza położona jest na północny-wschód od Białego-stoku, pomiędzy trasami pro-

wadzącymi do Sokółki i Krynek

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 20 km
- czas dojazdu – 15 minut

Dostępność:

- zwiedzanie obiektów wymaga wsparcia przewodnika

Podlaskie atrakcje turystyczne

Podlasie to nie tylko przyroda i krajobraz, to również architektura i kultura. Ich bogactwo i różnorodność odnaleźć możemy w podlaskich miastach (tom 2 przewodnika) i wsiach. To również perfekcyjnie przygotowane szlaki turystyczne pokazujące specyfikę regionu, jego odrębność i swoisty koloryt. Na tere-

nie Podlasia możemy wyróżnić kilka takich małych "lokalnych ojczyzn", miejsc i miejscowości, z którymi związana jest tradycja, a ich współcześni mieszkańcy chcą być jej kontynuatorami.

Szlak tatarski

Osadnictwo Tatarów na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego sięga swą historią wieku XIV. Przybyły tu lud stanowili uchodźcy polityczni z terenu Złotej Ordy i Krymu. W czasie Bitwy pod Grunwaldem walczyli oni po stronie wojsk księcia Witolda. W okresie II Rzeczypospolitej Tatarzy z rąk polskich królów otrzymali wiele przywilejów. Cieszyli się swoistą autonomią. W kolejnych wiekach Tatarzy ulegali ciągłej polonizacji za-

chowując przy tym swą odrębność kulturową i religię. Po II wojnie światowej w granicach Polski znalazły się dwie, oddalone od siebie o 40 kilometrów, podgrodzieńskie, tatarskie wsie Bohoniki i Kruszyniany. To one stanowią dziś główne atrakcje turystyczne liczącego 50 km szlaku turystycznego przebiegającego pomiędzy Sokółką i Kruszynianami.

Co zwiedzić w Bohonikach:
Osadnictwo Tatarów na tych terenach sięga roku 1689. I to właśnie tu postanowiono wznieść meczet, o którego istnieniu wzmiankowano już na początku XVIII wieku. Obecna świątynia pochodzi z wieku XIX i jest stale użytkowana. Jest to niewielka drewniana budowla zwieńczona minaretem. Zwie-

dzając ją można poznać historię polskich Tatarów oraz zapoznać się z ich kulturą i tradycjami. Na terenie Bohonik znajduje się również muzułmański cmentarz. Obecnie we wsi mieszkają zaledwie cztery muzułmańskie rodziny. Jest ona jednak ważnym ośrodkiem kultu religijnego i ożywa w okresie muzułmańskich świąt, gdy przybywają tu liczni pielgrzymi.

Położenie:

– szlak położony jest na wschód od Białegostoku, szlak dostępny jest za pośrednictwem miejscowości Krynki

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 50 km
– czas dojazdu – 1 godzina

Lokalizacja i kontakt:

– Meczet w Bohonikach,
Bohoniki, tel. 667 037
691

Dostępność:

– wszystkie ze zwiedzanych
obiektów wymagają wsparcia
przewodnika

Co zwiedzić w
Kruszynianach:

Kruszyniany zostały założone w XVIII wieku, a w roku 1679 Jan III Sobieski nadał je Tatarom. Do czasów I wojny światowej żyli tu w swoistej symbiozie Polacy, Białorusini, Tatarzy i Żydzi. W okresie wojny większość ludności ewakuowała się w głąb Rosji, skąd powracała stopniowo po Rewolucji Październikowej. Wielokulturowość wsi utrzymuje się do

dnia dzisiejszego, a jej mieszkańcy posługują się dialektem języka białoruskiego. W Kruszynianach zlokalizowany jest jeden z nielicznych, za to najstarszy z polskich meczetów. Świątynię wzniesiono w wieku XVIII. Drewnianą budowlę flankują dwie wieże pełniące rolę minaretów zwieńczonych półksiężycami. Obiekt można zwiedzać poznając historię i tradycje miejsca oraz poznać zasady religii muzułmańskiej. W sąsiedztwie meczetu zlokalizowany jest cmentarz muzułmański – mizar. Najstarsze zachowane tu nagrobki pochodzą z końca XVIII wieku. Pochówki na terenie cmentarza odbywają się do dziś. Odnaleźć tu można tradycję zachowywania tatarskich imion przy jednoczesnym przyjmowaniu polskich nazwisk. Współ-

cześniej Kruszyniany stały się centrum kultury tatarskiej, które jest znane na terenie Podlasia i Polski. Choć mieszka tu zaledwie kilkudziesięciu Tatarów, stało się tak za sprawą Tatarskiej Jurty prowadzonej przez Dżennetę Bogdanowicz. Jest to kompleks turystyczny, w skład którego wchodzi hotel i restauracja serwująca tatarskie potrawy. Można tu skosztować tak nietypowych dań jak pieriekaczewnik, manty, listkowiec i halwa. Na terenie zlokalizowane są liczne budowle, w tym oryginalne jurty oraz zgromadzone pamiątki dokumentujące tatarską przeszłość wsi i jej okolic. W roku 2010 Kruszyniany odwiedził brytyjski następca tronu książę Karol. Zwiedził on meczet, kosztował również potraw w Tatar-

skiej Jurcie.

Położenie:

– szlak położony jest na wschód od Białegostoku, szlak dostępny jest za pośrednictwem miejscowości Krynki

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 50 km
– czas dojazdu – 1 godzina

Lokalizacja i kontakt:

– Meczet w Kruszynianach, Kruszyniany 62, tel. 502 543 871

– Tatarska Jurta, Kruszyniany 58, tel. 606 603 760

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

– wszystkie ze zwiedzanych obiektów wymagają wsparcia

przewodnika

– na terenie Jurty Tatarskiej rozstawione są jurty, możliwe jest zwiedzanie ich wnętrza

Kraina otwartych okiennic

Położona jest w dolinie rzeki Narwi w okolicach Hajnówki. W jej skład wchodzi trzy wsie: Trześcianka, Soce i Puchły. Nie wyczerpują one bogactwa architektonicznego tych okolic – są jednak dla nich najbardziej reprezentatywne. Jest to kraina drewnianej architektury. Wśród tutejszych pól wyrastają barwne cerkwie prawosławne, a skrzyżowania dróg ozdabiają przydrożne krzyże i kapliczki. Drewniane domy tu zlokalizowane są proste w swej budowie. Oparte są na prostokątnym planie i posia-

dają symetryczne dwuspadowe dachy. Tradycyjne domy pozwalały odczytać przynależną religijność jej mieszkańców. Domy katolików ustawiane były równoległe do drogi, zaś prawosławnych prostopadle. Niezależnie od wyznania ich mieszkańcy są one naszpikowane "bajkową" dekoracją. Jest ona świadectwem ogromnego kunsztu miejscowych rzemieślników. Domy mają zdobione nadproża i podokienniki, węgły i szczyty dachów oraz okiennice. Szczególnym kunsztem snycerskiej dekoracji może poszczycić się wiele ganków. Podobno koszt jego budowy i ozdobienia stanowił równowartość ozdobienia całego domu. Dom z gankiem musiał więc należeć do bogatego gospodarza. Wszystkie dekoracje mają bezwzględnie wschodnie wpływy i rozwinęły

pod wpływem kultury rosyjskiej z XIX wieku. Naznaczone są również symboliką wielokrotnie czytana wyłącznie przez mieszkańców konkretnej wsi. Mieszkańcy tej krainy mówią o sobie, że są tutejsi i żyją na ojcowiznie. W większości to ludność rodzima pochodzenia białoruskiego. Miejscowi są niezwykle przyjaźni i gościnni. Pozwalają wejść na teren gospodarstwa i dotknąć ich domu. Można więc samemu poznać tutejszy sposób zdobienia i drewniane detale. Warto również zwiedzić tutejsze cerkwie i poczuć ducha żyjącej prawosławnej świątyni. Na całym terenie oraz w jego sąsiedztwie zlokalizowane jest również wiele zabytkowych cmentarzy, które formami swych nagrobków kultywują miejscowe tradycje.

Położenie:

- szlak położony jest na południowy-wschód od Białegostoku, przy trasie prowadzącej do Hajnówki

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 35 km
- czas dojazdu – 40 minut

Lokalizacja:

- wsie: Trześcianka, Soce, Puchły

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

- wszystkie ze zwiedzanych obiektów wymagają wsparcia przewodnika

- możliwe jest dotykowe zapoznanie się z detalami domów, wymaga to zgody jego mieszkańców

Skanseny na Podlasiu

Podlasie to niewątpliwie region rolniczy o bardzo bogatych tradycjach. Słynie on z dużych użytków zielonych, co przekłada się na hodowlę krów mlecznych i przemysł mleczarski. Uprawia się tu również zboża, w tym żyto i pszenicę oraz ziemniaki. Bogactwo tradycyjnych podlaskich wsi można poznać w zlokalizowanych na jego terenie skansenach. Te swoiste muzea na wolnym powietrzu proponują do obejrzenia zarówno układy ruralistyczne, zagrody, jak i domy oraz ich wnętrza i elementy wyposażenia. Najbardziej atrakcyjne z nich zlokalizowane są w Białowieży, Białymstoku, Ciechanowcu i Nowogrodzie.

Białowieża

Ten niewielki skansen zaczął powstawać pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku. Obecnie mieści się on na powierzchni 4 hektarów. Gromadzone są w nim obiekty budownictwa drewnianego ludności ruskiej Podlasia. Zgromadzono tu trzy zabytkowe chaty, zabudowania gospodarcze, w tym stodołę i warsztat oraz banię (saunę) i ule wyryte w pniach drzew. Na terenie zrekonstruowano również kaplicę prawosławną pod wezwaniem świętego Aleksandra Newskiego oraz zabytkowy krzyż. Budowa skansenu rozpoczęła się od przeniesienia tu wiatraka koźlaka. Ten obracany ręcznie wiatrak posiada bardzo prostą konstrukcję i mechanizm, i jest jednym z

najbardziej rozpowszechnionych w Europie. Skansen jest jednym z nielicznych prywatnych tego typu obiektów na terenie kraju.

Położenie:

– skansen położony jest na południowy-wschód od Białegostoku na terenie wsi Białowieża

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 80 km
– czas dojazdu – 1 godzina 15 minut

Lokalizacja i kontakt:

– Białowieża, Zastawa
66, tel. 85 683 36 28

Dostępność:

– wszystkie ze zwiedzanych obiektów i eksponatów wymagają wsparcia przewodnika

Białystok – Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej

Zlokalizowane jest na przedmieściach miasta przy wyjeździe do wsi Jurowce, na powierzchni 27 hektarów i oferuje zwiedzającym ponad 30 drewnianych obiektów, wśród nich chałupy i zabudowania gospodarcze, w tym stodoły i spichlerze. Stoi tu również dwór. Na terenie znajdują się też charakterystyczne dla Podlasia krzyże przydrożne. Niewątpliwą atrakcją stanowi ekspozycja poświęcona leśnemu bimbrownictwu. Kolorytu temu miejscu nadają ogrody z odtworzonymi tradycyjnymi rabatami kwiatowymi, warzywnikami i zielnikami. W budynkach zrekonstruowano wnętrza oraz ich wyposażenie. Skansen odtwa-

rza świat podlaskiej wsi z połowy XIX wieku.

Organizowanych jest tu wiele imprez edukacyjnych i folklorystycznych.

Położenie:

– skansen położony jest na północ od Białegostoku na jego przedmieściach

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 7 km
– czas dojazdu – 15 minut

Lokalizacja i kontakt:

– Wasilków, ul. Leśna 7, tel. 85 743 60 82

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

– wszystkie ze zwiedzanych obiektów wymagają wsparcia przewodnika

– za zgodą opiekuna wystaw

możliwe jest poznanie dotyko-
we mebli, sprzętów i elemen-
tów wyposażenia

Ciechanowiec - Muzeum Rolnictwa imienia księdza Krzysztofa Kluka

Muzeum zlokalizowane jest na terenie dawnej posiadłości rodziny Starzeńskich. W jej skład wchodzi: klasycystyczny pałac oraz zabudowania folwarczne z oficynami, stajniami i wozownią. Na terenie skansenu znajdują się również leśniczówka i działający młyn wodny. W parku zgromadzono ponad 40 zabytków architektury drewnianej pochodzących z XVIII i XIX wieku. Prezentują one różne typy architektury i techniki budowlanej. Muzeum w doskonały sposób ilustruje tradycyjną wieś z pogranicza Mazowsza i

Podlasia. Bogactwo zgromadzonych tu zbiorów pozwala poznać sposób życia różnych grup społecznych zamieszkujących wieś tego obszaru. W skansenie zrekonstruowano dwór ziemiański oraz kościół z dzwonnica i wikarówką. Odtworzono tu również 9 zagród wiejskich z budynkami gospodarczymi. We wnętrzach można zobaczyć ich wyposażenie. Chałupy otoczone są plecionymi z wikliny ogrodzeniami i tradycyjnymi wiejskimi ogrodami. Obiektom tym towarzyszą: wiatrak i liczne elementy małej architektury – kapliczka, pasieka, wędzarnia, gołębniki, żurawie czy sła-wojka.

W muzeum prezentowana jest również ogromna kolekcja maszyn rolniczych pochodzących z XIX i początków XX wieku.

Na terenie skansenu znaj-

duje się jedyne w Polsce Muzeum Pisanki. Zgromadzo-
no w nim kolekcję ponad 2200
pisanek pochodzących z całego
świata.

Atrakcją muzeum jest rów-
nież ekspozycja roślin ziel-
nych gromadzonych i opracowy-
wanych przez księdza Krzysz-
tofa Kluka.

Skansen organizuje wiele
impresz tematycznych. Związa-
ne są one ze świętami reli-
gijnymi oraz cyklami życia
wsi.

Położenie:

– skansen położony jest na
południowy-zachód od Białe-
gostoku, leży pomiędzy trasa-
mi prowadzącymi do Warszawy
i Siemiatycz, najprostszy
dojazd prowadzi przez Bielsk
Podlaski

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 95 km
- czas dojazdu – 1 godzina 20 minut

lokalizacja i kontakt:

- Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5, tel. 86 277 13 28

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

- wszystkie ze zwiedzanych obiektów wymagają wsparcia przewodnika
- za zgodą opiekuna wystaw możliwe jest poznanie dotykowe mebli, sprzętów i elementów wyposażenia

Nowogród - Skansen Kurpiowski imienia Adama Chętnika

Zlokalizowany jest na malowniczej skarpie nad brzegiem rzeki Narwi. Na powierzchni 3,5 hektara odtworzono tu tradycyjną kurpiowską wieś. Na terenie muzeum zrekonstruowano dwór, zabudowania wiejskie z chałupami, karcznię, młyn i wiatrak. Zgromadzono ponad 20 zabytków architektury drewnianej oraz liczne elementy małej architektury takie jak kapliczki, studnie, ogrodzenia. W wybranych obiektach można zwiedzać ich wnętrza oraz zobaczyć elementy wyposażenia. Skansen, który pozwala poznać tradycje rolnicze i sposób życia Kurpi, uważany jest za jeden z najatrakcyj-

niejszych zabytków powiatu łomżyńskiego.

Położenie:

– skansen położony jest na północny-zachód od Białegostoku, trasa dojazdu prowadzi przez Łomżę

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 94 km
– czas dojazdu – 1 godzina 20 minut

Lokalizacja i kontakt:

– Nowogród, ul. Zamkowa 5, tel. 86 217 55 62

Dostępność i zwiedzanie dotykowe:

– wszystkie ze zwiedzanych obiektów wymagają wsparcia przewodnika
– za zgodą opiekuna wystaw możliwe jest poznanie dotyko-

we mebli, sprzętów i elementów wyposażenia

Podlaskie miejsca kultu religijnego

Podlasie to obszar spotkania wielu wpływów i kultur wschodu i zachodu. Ścierały się tu wpływy polskie, rosyjskie, litewskie i białoruskie. Stąd w naturalny sposób Podlasie stanowi krainę wielokulturową. Obok siebie do dziś zamieszkują katolicy, wyznawcy prawosławia, protestantyzmu i islamu. Największą grupę wyznaniową liczącą ponad 85 procent stanowią katolicy, na drugim miejscu znajdują się prawosławni. Od roku 1924 należą oni do, niezależnego od patriarchatu moskiewskiego, Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Szacuje się,

że wyznawcy tej religii stanowią około 12 procent mieszkańców regionu. Zamieszkują oni głównie jego południowo-wschodnią część. Każda z religii posiada na Podlasiu ważne ośrodki kultu religijnego. Są to klasztory i monastypy oraz miejsca pielgrzymowania. Do najważniejszych z nich należą: Sokółka, Święta Woda i Różnystok w przypadku katolików oraz Święta Góra Grabarka i Supraśl w przypadku prawosławnych.

Sokółka

Miejscem pielgrzymowania jest kolegiata pod wezwaniem świętego Antoniego w Sokółce. Jest to biała klasycystyczna świątynia z tympanonem i dwiema wieżami we wschodniej fasadzie. Kościół

wzniesiono w latach czterdziestych XIX wieku. 12 października 2008 roku podczas udzielania komunii świętej jedna z hostii upadła na ziemię. Zgodnie z obowiązującymi przepisami liturgicznymi została ona umieszczona w specjalnym, wypełnionym wodą naczyniu, które zamknięto w sejfie w zakrystii. Po tygodniu stwierdzono, że na hostii pojawiła się plama, która sprawiała wrażenie krwi. Hostię poddano badaniom przeprowadzonym przez patomorfologów z Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W ich opinii w badanym materiale odnaleźli oni tkanki, które występują w mięśniu sercowym. Kolejne opinie nie potwierdziły tego faktu. Za przyczynę zabarwienia hostii wskazywano obecność bakterii - pałeczki krwawej. Opinie

wywołały dyskusję w środowisku naukowym i kościelnym. Ostatecznie w roku 2011 hostię wystawiono w relikwiarzu w jednym z ołtarzy kościoła. Jednocześnie oficjalnie, do dnia dzisiejszego, stanowisko kościoła nie potwierdza cudu. Kościół prosi jednocześnie o wstrzeźliwość w wydawaniu osądów i modlitwę. Niezależnie od funkcjonujących opinii i stanowiska kościoła sokólska świątynia stała się miejscem licznych pielgrzymek.

Położenie:

– miasto położone jest na północny-wschód od Białegostoku przy trasie prowadzącej do Kuźnic i dalej do Grodna

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 43 km
– czas dojazdu – 40 minut

Lokalizacja i kontakt:
Sokółka, ul. Grodzieńska
47, tel. 85 711 20 01

Dostępność:
– zwiedzanie obiektu wymaga
wsparcia przewodnika

Święta Woda

Jest jednym z dziesięciu katolickich sanktuariów zlokalizowanych na terenie archidiecezji białostockiej. Położone jest na wzgórzu, pod Wasilkowem oddalonym o 15 kilometrów od Białego-stoku. W miejscu tym znajduje się cudowne źródło. Pierwsze udokumentowane uzdrowienie, które jest związane z wodą pochodzącą z niego miało miejsce w roku 1719. Wówczas to Bazyli Samotyja Lenczewski -

dzierżawca supraskiej papier-
ni – za sprawą wody pochodzą-
cej z tego źródła został
uzdrowiony ze ślepoty i odzys-
kał wzrok. W darze wdzięcz-
ności ufundował w tym miejscu
drewnianą kaplicę unicką.
Świątynia stała się miejscem
licznych pielgrzymek zwłasz-
cza po tym jak w roku 1778
przywilej odpustowy nadała mu
Stolica Apostolska, a w ro-
ku 1815 potwierdził to ko-
ściół unicki. Święta Woda w
swej historii znajdowała się
pod opieką kościołów unickie-
go i prawosławnego. W osta-
teczności od roku 1921 miej-
scem tym opiekuje się kościół
katolicki. W sąsiedztwie cu-
downego źródła, które w roku
1953 obudowane zostało grota
na wzór grotty w Lourdes,
zlokalizowany jest wzniesiony
w roku 1949 kościół, w ko-
lejnych latach powstał rów-

nież ołtarz polowy. Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej otaczają rozległe błonia, na których wzniesiono liczne stacje i kaplice Drózek Siedmiu Boleści Matki Bożej. Od roku 2000 w otoczeniu świątyni zaczęto ustawiać krzyże wotywnie. Pierwszy z nich ma wysokość 25 metrów. Tradycja ich ustawiania jest kontynuowana do dnia dzisiejszego i liczone są na tysiące. Od ponad dwudziestu lat przynoszą je tu w swych niezwykle licznych pielgrzymkach pątnicy. Sanktuarium ulega ciągłej rozbudowie. Wzniesiono tu między innymi Dom Pielgrzyma i Centrum Pielgrzymkovo - Turystyczne.

Położenie:

– sanktuarium położone jest na północ od Białegostoku w

sąsiedztwie Wasilkowa

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 15 km
- czas dojazdu – 20 minut

Lokalizacja i kontakt:

- Wasilków, ul. ks. Ryb-
czyńskiego 2, tel. 85 710
45 62

Dostępność:

- zwiedzanie obiektów wymaga wsparcia przewodnika

Różanystok

Niewielka wieś zwana Krzywym Stokiem w XVII wieku należała do rodu Tyszkiewiczów. Z ich inicjatywy wzniesiono tu drewniany kościół, w którym znalazł swe miejsce, namalowany przez artystę pochodzącego z Grodna,

obraz Matki Boskiej z dzie-
ciątkiem na ręku. Z biegiem
lat obraz ten zaczął się cie-
szyć coraz większą czcią
związaną z licznymi uzdrowie-
niami. Wówczas to nazwę wsi
zmieniono na Różanystok, a
drewniany kościół zastąpiono
murowanym. Opiekę nad obra-
zem powierzono sprowadzonym
tu dominikanom. Po powstaniu
styczniowym z woli cara osie-
dli tu zakonnicy zostali
przeznani, a opiekę nad obra-
zem powierzono prawosławnym
mniszkom. Barokowa świątynia
została wówczas przebudowana
na potrzeby kultu prawosław-
nego. Przed zbliżającym się
frontem I wojny światowej
mniszki zbiegły w głąb Rosji
zabierając z sobą cudowny ob-
raz. Po odzyskaniu niepodle-
głości opiekę nad tym miej-
scem przejęli salezjanie. W
roku 1929 w kościele zawisł

nowy obraz Matki Boskiej, tym razem namalowany w Warszawie. Obraz ten został poświęcony przez papieża Piusa XI w Rzymie. Jednocześnie budynek kościoła po raz kolejny przebudowano. Czczony do dziś obraz został koronowany w roku 1981. Różanystok zyskał dzięki temu ogólnopolską sławę, a świątynia znalazła się na mapie polskich miejsc związanych z kultem Maryjnym. Z biegiem lat Różanystok stał się również ważnym ośrodkiem pielgrzymkowym.

Położenie:

– sanktuarium położone jest na północny-wschód od Białegostoku, największą miejscowością w sąsiedztwie jest Dąbrowa Białostocka

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 70 km
- czas dojazdu – 1 godzina

Lokalizacja i kontakt:

- Dąbrowa Białostocka,
Różanystok 16, tel.
85 712 80 08

Dostępność:

- zwiedzanie obiektu wymaga wsparcia przewodnika

Grabarka

Święta Góra Grabarka to najważniejsze miejsce kultu religijnego wyznawców prawosławia w Polsce. Grabarka położona jest 10 kilometrów od Siemiatycz. Znajduje się tu żeński monastyr świętych Marty i Marii, a także trzy cerkwie i cmentarz. Na tere-

nie zlokalizowany jest również Dom Pielgrzyma. Historia Grabarki wiąże się z obchodzonym 19 sierpnia świętem Przemienienia Pańskiego. Różne podania wskazują na inny czas i przyczyny upowszechnienia się tego kultu na świętej górze. Jedni wzmiankują o osiedleniu się tu mnichów z Mielnika, którzy w lasach poszukiwali schronienia przed najazdami tatarskimi. Inni wskazują to miejsce jako schronienie przed panującą na początku XVIII wieku, w pobliskich Siemiatyczach, epidemią cholery. Legenda podaje, że jeden z jej mieszkańców doznał objawienia wskazującego jedyną drogę ratunku przed zarazą. Miało nią być udanie się na Górę Grabarkę z krzyżem i napicie się wody z tamtejszego strumienia. Legenda

podaje, że wszyscy, którzy tak uczynili, przeżyli. Ocaleni wznieśli tu kaplicę. Dokumenty z roku 1717 potwierdzają istnienie w tym miejscu świątyni. Kolejna, powstała w jej miejsce, datowana jest na rok 1798. Jej budowę poprzedził nadany przez papieża Piusa VI piętnastoletni odpust, przynależny pątnikom odwiedzającym święte miejsce. Przywileje odpustu oraz sława cudownej wody pochodzącej ze strumienia przepływającego w pobliżu uczyniły z Grabarki ważny ośrodek pielgrzymkowy. Po likwidacji, w roku 1839, dekretem carskim kościół unickiego na terenie Imperium Rosyjskiego święte miejsce przeszło w ręce kościoła prawosławnego. Obiekt ulegał niszczeniu i wrócił do swej świetności dopiero pod

koniec XIX wieku. Powstała wówczas cerkiew przetrwała obie wojny światowe. Cały czas użytkowana była również jako świątynia między innymi z tego powodu, że w jej pobliżu zlokalizowany był działający cmentarz. Po II wojnie światowej na terenie Polski mieszkało zaledwie kilka prawosławnych mniszek, które nie posiadały swego klasztoru. W roku 1947 na ich potrzeby przeznaczono Górę Grabarkę i erygowano tu żeński monastyr. Do czasów współczesnych teren monastyru jest remontowany i poszerzany o nowe obiekty sakralne, mieszkalne i usługowe. W latach osiemdziesiątych XX wieku nastąpiło odnowienie tradycji pielgrzymowania w to święte miejsce. Wizytowali je hierarchowie różnych kościołów, politycy,

ale przede wszystkim liczni wierni. Jest to miejsce, w którym odrodziło się Bractwo Młodzieży Prawosławnej. W roku 1990 główna cerkiew monastynu została podpalona i uległa zniszczeniu. Obecny obiekt pochodzi z roku 1998. Przybywający na Świętą Górę, od połowy XIX wieku, pątnicy przynoszą z sobą krzyże. Są one różnej wielkości – od niewielkich do kilkumetrowych. Wykonane są z drewna, kamienia i metali. Sosnowy las otaczający cerkiew jest nimi przepięknie wypełniony i stanowi jeden z symboli Podlasia. W roku 2013 Monastyr Świętych Marty i Marii został laureatem konkursu "Podlaska Marka Roku".

Położenie:

– Święta Góra położona jest na południe od Białego-

stoku, trasa dojazdu prowadzi przez Siemiatycze

Dojazd:

- odległość od Białegostoku – 102 km
- czas dojazdu – 1 godzina 35 minut

Lokalizacja i kontakt:

- Grabarka, tel. 85 655 00 10

Dostępność:

- zwiedzanie obiektów i pielgrzymowanie w to miejsce wymagają wsparcia przewodnika

Monaster Zwiastowania Przenajświętszej Bogurodicy w Supraślu to jeden z pięciu prawosławnych klasztorów męskich w Polsce. Monaster ufundowany został przez

wojewodę nowogródzkiego Aleksandra Chodkiewicza w XV wieku. Jego pierwszą siedzibą był Gródek. Na początku XVI wieku przeniesiono go na teren uroczyiska Suchy Hrud położonego w pobliżu Supraśla. W roku 1510 rozpoczęto tu budowę murowanej, obronnej cerkwi. Z biegiem lat zespół monasteryczny był przebudowywany i rozbudowywany. Zmieniali się również jego użytkownicy. Pod koniec wieku XVII byli to bazylianie, zaś od pierwszej połowy wieku XIX ponownie mnisi prawosławni. Po latach upadku monastyr powrócił do swej świetności pod koniec stulecia. I wojna światowa przyniosła kolejne zmiany. Prawosławni mnisi udali się na bieżęństwo. Zabrali z sobą Supraską Ikone Matki Bożej, która była kopią

Smoleńskiej Ikony Matki Bożej. W okresie międzywojennym zabudowania klasztorne należały do salezjanów. Najtrudniejszy dla nich czas nastąpił w okresie II wojny światowej, kiedy to do klasztoru powrócili prawosławni mnisi z terenu Związku Radzieckiego. Klasztor był ograbiany i niszczony zarówno przez Niemców, jak i Rosjan. W roku 1944 Niemcy przegnali tutejszych mnichów, zaś cerkiew doszczętnie zburzyli. Całe założenie powróciło w ręce Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego na początku lat osiemdziesiątych XX wieku. Rozpoczęto wówczas wiele prac remontowych oraz rozpoczęto odbudowę zniszczonej cerkwi, która do tego czasu utrzymywana była w formie trwałej ruiny. Obecnie monumentalny, ceglany

gmach jest w pełni odbudowany i dostępny wiernym. Posiada cechy architektury bizantyjskiej, gotyckiej, renesansowej i barokowej. Oparta na rzucie kwadratu prostopadłościenna bryła świątyni flankowana jest wieżami w narożach. Nad nawą główną świątyni zlokalizowana jest wysoka wieża zwieńczona barokowym hełmem. Jej wnętrze wypełnia kopuła. Supraska cerkiew jest wyjątkowa z tego względu, że stanowi przykład sakralnej architektury obronnej. Supraska ławra jest zaś najważniejszym klasztorem prawosławnym w Polsce. Odbywa się tu szereg uroczystości religijnych. Wizytują ją również duchowni i politycy. Na terenie klasztoru w dawnym Pałacu Archimandrytów mieści się Muzeum Ikon oraz Muzeum Sztuki Drukarskiej

i Papiernictwa.

Położenie:

– miasto położone jest na wschód od Białegostoku przy trasie prowadzącej do Krynek

Dojazd:

– odległość od Białegostoku – 16 km
– czas dojazdu – 20 minut

Lokalizacja i kontakt:

– Supraśl, ul. Klasztorna 1, tel. 85 718 37 80

Dostępność:

– zwiedzanie obiektu wymaga wsparcia przewodnika, obiekty z uwagi na działanie monastyru są ograniczone do ściśle wyznaczonych godzin, informacje o dostępie można uzyskać telefonicznie

Spis treści

Podlasie i jego stolica	1
1. Podlasie	1
Podlasie w ujęciu historycznym	1
Podlasie współcześnie	6
Przyroda na Podlasiu	9
Podlaskie atrakcje turystyczne	34
Skanseny na Podlasiu-	46
Podlaskie miejsca kultu religijnego	57

